

Лекція 1

ВСТУП. ПРЕДМЕТ ТА ЗАВДАННЯ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ЛЕКСИКОЛОГІЇ

План основних питань теми:

1. Предмет, завдання та розділи порівняльної лексикології
2. Структурні методи дослідження лексики

1. Предмет, завдання та розділи порівняльної лексикології

Будь-яка мова характеризується своїм особливим граматичним, словниковим складом і особливою звуковою системою. Однак вивчення цих трьох сторін мови історично було неравномірним. Спочатку основну увагу науковці приділяли вивченню граматичного складу мови, а лексику і фонетику розглядали лише частково в рамках граматики. Лише у XIX ст. лексикологія та фонетика почали розглядатися як окремі галузі лінгвістики.

Лексикологія (від грецької *leksis, leksicos* – слово, вираз; *logos* – вчення) розглядає словниковий/лексичний склад мови в різних аспектах: від самого визначення слова та його меж, фонетичної, морфологічної, семантичної вмотивованості до особливостей структурованості словника.

Об'єктом вивчення лексикології є слово як основна одиниця мови в єдності її змісту і форми, синонімічні, антонімічні, омонімічні зв'язки (іншими словами – парадигматичні) та зв'язки між значеннями полісемічних слів, тематичні групи слів, особливості територіальної і соціальної обумовленості лексичного складу мови.

Предметом вивчення лексикології є лексичне значення слова, його структура і властивості, лексичне значення слова, словниковий склад мови, семантичні зв'язки між словами, походження лексики та її розвиток.

Дослідження лексичного складу мови може можна проводити з різних точок зору: синхронічної, діахронічної, порівняльної, відповідно

виокремлюють синхронічну, або описову, лексикологію, історичну лексикологію та порівняльну лексикологію.

Синхронічна (або описова) лексикологія досліджує структури лексичного складу мови на певному етапі його історичного розвитку, процеси зміни його складу, стилістичну диференціацію лексики, розробляє типологію значень слів, виділяє й аналізує активні й пасивні пласти лексики.

Історична лексикологія досліджує вивчає історію слів, формування і розвиток окремих груп лексики, словникового складу в цілому, історичних змін у лексичній.

Порівняльна лексикологія шляхом зіставлення лексичного складу двох або більше мов вивчає спільні та відмінні ознаки формування окремих лексико-семантичних груп, особливості номінації явищ дійсності, що відображають характер національної картини світу, тенденції розвитку лексичного значення, особливості вираження в ньому оцінно-кваліфікаційної діяльності людини.

Лексикологія як лінгвістична дисципліна існує в тісному контакті з іншими аспектами мовознавства, вирішуючи різні проблеми, пов'язані із словом. Розгляд словникового складу мови включає: опис різних типів слів/еквівалентів слів й способів їх утворення, іншомовні запозичення та їх роль у збагаченні словникового складу мови, аналіз різних лексичних груп та пластів сучасної англійської та української мови (книжкової і розмовної, сленгу, неологізмів, архаїзмів тощо), аналіз системних відношень між ними (синоніми, антоніми); також лексикологія вивчає загальну характеристику сучасного словникового складу мови, її специфічні риси й структурні моделі слів, що входять до неї, продуктивні й непродуктивні засоби словотворення, закономірності функціонування мовних одиниць, пов'язаних з національним світобаченням тощо. Пошук спільного й відмінного у лексичних системах двох/або більше мов, визначення особливостей вживання мовних одиниць, що виражають подібні поняття, надання перекладачеві знань й умінь

стосовно вибору адекватного варіанту перекладу з фахової, а не інтуїтивної точки зору – це завдання порівняльної лексикології.

Словник (лексичний склад) будь-якої мови включає всі слова мови та еквіваленти слів. **Слово** – це основна одиниця мови, яка характеризується певним значенням, має певну групу звуків у певному граматичному оточенні, а **еквівалент слова** – це стійке семантично зв'язане словосполучення (фразеологізми), що, на відміну від подібного до нього синтаксичного утворення, не створюється у процесі мовлення, а входить до нього у фіксованому співвідношенні семантичної структури та певного лексико-граматичного складу, тобто як готова одиниця [Л.Верба, с. 6].

Еквіваленти слів можуть мати однослівний відповідник у в своїй мовній системі. Наприклад, в англійській сталий вираз *to give a kiss* має однослівний відповідник - *to kiss*, в українській: *дати оцінку* - *оцінити*, або не не мати його: *take a powder* — *to leave in a hurry; depart without taking leave, as to avoid something unpleasant*; в українській: *взяти ноги на плечі* - *швидко тікати*.

Подібні сполучення входять у мовлення як цілісні одниниці, вони не розкладаються на самостійні компоненти. Стійкість таких одиниць може бути різною, в одних випадках один чи навіть кілька компонентів можуть змінюватися: *pull the wool over smb's eyes / throw dust in / into somebody's eyes* (дурити когось, замилювати очі); *eat crow / dirt / humble pie* - (терпіти приниження), або українські фразеологізми: *відігрівати / відігрити (вигодувати) змію (гадюку) біля (коло) [свого] серця (за пазухою); співати (виводити, розливатися, заливатися) соловейком (солов'єм)*.

Слово має складну структуру, яка формується у процесі розвитку мови. Його зовнішня та внутрішня структури здатні змінюватися під впливом фонетичних, морфологічних, семантичних та інших факторів.

Одиницями зовнішньої структури слова є префікси, суфікси, корені, основи та їх комбінації у двох мовах. Вивчає зовнішню структуру слова словотвір, який в англійській та українській мовах має багато спільних рис, і

слова часто мають схожу структуру. Так, велика кількість префіксів та суфіксів мають аналоги у двох мовах (*writer; student; teacher / письменник; студент; вчитель*); проте частина українських суфіксів (а суфіксальна система англійської мови значно розвиненіша та багатша за англійську) не має словотворчих аналогів в англійській мові (*сонце і сонечко, хвилина і хвилинка*). І навіть там, де такі аналоги є - пестливі звертання до батьків чи дітей - *мамо і матусю, тату і татусю, (mummy, daddy)*, все ж в українській мові словотворення і тут значно потенційно багатше — *мамочко, мамусенько, матусенько, мамцю, матінко; татку, татуню, таточку*.

Розділ лексикології – семасіологія – вивчає *внутрішню структуру слова*, тобто його значення, види значень та їх відтінки, а також мотивованість значення, зв'язок між зовнішньою формою та значенням слова, семантичні групи слів, зміни значення слова. Так, наприклад, фонетична мотивація наступних слів досить прозора: *buzz, splash, snore / дзижчати, хлюпати, хроніти* - та у двох мовах і навіть абсолютно однакових звуках - українцю чується хропінні *xp*, а англійцю *s..r*.

Семантичні процеси, що відбуваються у мові, мають універсальний характер, отже, є спільними для обох мов, та конкретний прояв, скажімо, звуження чи розширення значення слова, зниження чи підвищення, а особливо стилістичні обмеження на вживання тих чи інших слів виявляє типові випадки розбіжностей. Мовна свідомість кожного народу виділяє ключові, центральні і периферійні чи вторинні елементи значення, які в одних випадках співпадають, а в інших-ні.

Мотивація слів може бути і структурною (морфологічною). Для цього потрібно знати значення основних суфіксів та префіксів, особливості взємодії основ у складних словах, і значення слова стане мотивованим. При такому аналізі можна виявили специфічні для англійської або української мови типи мотивації. Так, наприклад, широко розповсюджений в українській мові тип складних прикметників із сурядним зв'язком між його частинами: *механіко-математичний, курортно-реабілітаційний* для англійської мови не

характерний, а надзвичайно простий англійський перехід слова з однієї частини мови у іншу, конверсія (*monkey - to monkey, microwave - to microwave*) та лексикалізація слівних груп стану (*a don't-wake-the-baby voice* чи *soldier-of-fortune ambition*) не мають рівних за статусом лексичних еквівалентів в українській, хоча мотивація слів у всіх вищеназваних випадках прозора.

Для порівняльного вивчення словникового складу англійської та української мов важливим є розділ лексикології, що вивчає походження слів – етимологія. В обох мовах є значна кількість слів спільного походження, та багато з них втратили чи то фонетичну, чи і семантичну подібність. В одних випадках слова схожі як фонетично, так і за своєю семантикою (*nose/ніс, son/син, sun/сонце*), деякі слова мають відмінності у звуках, що носять системний характер (*two/два, that/той, sit/сидіти, eat/їсти*). Пересуви приголосних, асимілятивні зміни голосних та приголосних у давні часи спричинили те, що звукова форма англійських та українських слів не співпадає, та у багатьох випадках значення слів збігаються (*вода і water, тонкий і thin, яблуко і apple* тощо).

У випадках, коли в одній із мов пройшли ще і семантичні зміни, спорідненість слів вгадати важко, та все ж вона є. Англійське *starve* колись мало значення "помирати", а українське *стерво* стало лайкою, хоч *яструб-стерв'ятішк* - це птах, що харчується мертвечиною. Контрастивна етимологія визначить, як розходяться у значеннях та сферах вжитку слова спільного походження, виявить особливості функціонування запозичень у двох мовах.

Слово як одиниця мови існує незалежно від існуючої мовної норми, проте в залежності від сфери вживання воно розглядається з точки зору допустимості/недопустимості. Так, відомо, що англійська мова є відносно ліберальною щодо вживання розмовної лексики не тільки у писемному мовленні, наприклад, у публіцистиці, або навіть у науковому мовленні; у

свою чергу українська мовна свідомість не пропускає розмовних слів в офіційному мовленні/тексті.

Хоча англійська та українська мови мають спільне індоєвропейське коріння, і певна частина словника співпадає, їх розвиток, історичні умови та особливості становлення літературної норми мають великі розбіжності. Свого часу англійська і українська мови відчували значний вплив іншої мовної спільноти, що домінувала і значною мірою вилинула на словниковий склад. Після трьохсотлітнього панування норманської династії англійська мова запозичила неймовірну кількість французьких слів, переважно в тих галузях життя, які були пов'язані з правлінням країни (армія, воєнна справа - *army, battle, victory*, церква - *religion, chapel, to confess*, з феодальним устрєм - *liege, vassal, government, village*, життя у містах - *city, merchant*; з ремеслами – *butcher, painter, mason, tailor тощо*). На українську мову значною мірою вплинула російська: близькоспорідненість мов значно полегшувала проникнення зрозумілих і схожих на українські російські слова.

Англійська – це мова глобальна, вона на 80 % складається із запозичених слів, легко маніпулює морфемами, дозволяє міняти функції та категоріальний статус слова, асимілює лексичні одиниці будь-якого походження. Українська мова донедавна обслуговувала досить вузькі сфери життя: побутове спілкування та парадне, офіційне мовлення, вона тільки починає розробляти свою термінологічну й нормативну базу.

2. Структурні методи дослідження лексики²

При порівняльному вивченні лексичного складу англійської та української мов використовують наступні методи лінгвістичного аналізу:

- дистрибутивний аналіз;
- аналіз за безпосередніми складниками;
- трансформаційний аналіз;

² На матеріалі посібника Верби Л.Г. “Порівняльна лексикологія...” – Стор. 13-25.

- компонентний аналіз.

Розглянемо кожний з них:

Дистрибутивний аналіз, тобто вивчення всіх можливих випадків оточення слова (без урахування смислової сторони слів).

Традиційно частини мови позначаються так:

N - іменники та слова, що займають ту саму позицію у реченні, що й іменник, переважно займенники;

V- дієслова (з подальшою деталізацією Vinf, Ving);

A- прикметники та займенники-прикметники;

D - прислівники.

Потенційна валентність слів (іншими словами: можливість сполучуваності слова) отримує формальне вираження. Так, на перший погляд може здатися, що багатьом англійським словам можна підібрати українські еквіваленти, та дистрибутивний аналіз покаже, що еквівалентами вони є лише у певних оточеннях і можуть зовсім не співпадати у інших.

Наприклад:

get + N має значення *отримувати* (get a letter),

get + Adj (get angry) *ставати, робитися*,

get + V inf — *починати* (get to think) тощо.

Так само *stop* + Vinf - *зупинятися* (stop to smoke),

stop + Vger - *припиняти* (stop smoking).

Дистрибутивний аналіз виявляє особливості кожної з мов. В англійській мові одне і те ж дієслово може мати різні значення залежно від дистрибуції³. Розглянемо кілька випадків співвідношення значень у вживанні перехідних та неперехідних дієслів.

³ **Дистрибуція** (позиционное распределение) — это множество всех окружений (контекстов), в которых встречается некоторый элемент, то есть множество всех (различных) возможных позиций элемента относительно позиций других элементов.

В англійській мові значна кількість дієслів може вживатися з прямим додатком або бути самодостатніми, неперехідними. Які ж значення характерні для пар *Vtr – Vintr*?

Традиційно неперехідне дієслово, вжите із додатком, має каузативну семантику (в українській мові це часто інше слово або ж неперехідне має частку *-ся*):

to delay v. i. зволікати, баритися - He *delayed* until it was too late .

to delay v. t. Затримувати - The pilot *delayed* the flight until the weather cleared (відкладати політ); The dense fog *delayed* the planer's landing (затримувати)

to fly v. i. літати - *birds fly*; bits of *paper flying* about

to fly v. t. запускати, вивішувати тощо/

to fly a kite; *They flew* the flag

В українському розмовному мовленні теж можливе вживання неперехідного дієслова у каузативному значенні; таким структурам притаманна іронічність та експресивність (як завжди при порушенні певного правила):

Цього року ми не відпочивали - *вступали свого сина* до вузу.

Рос.: Если мы не уйдем, *уйдут* нас.

Іншим значенням у протиставленні перехідне/неперехідне є граматичне значення стану (активно-пасивне вживання дієслова). Тоді, коли зазвичай перехідне дієслово вживається як неперехідне, то маємо український відповідник - дієслово зі зворотною часткою **-ся**:

he *sells* vegetables/ the books *sells* well (продає/продається);

He *opened* the door/a door that *opens* into a garden (відчинив/відчиняються)

В англійській мові досить поширеним є вживання неперехідного дієслова у функції перехідного для вираження способу дії:

to *frown* one's displeasure; He *moaned* his response; to *smile* approval;

в українській мові відповідниками будуть словосполучення:

незадоволено насупився; прогнозував у відповідь; посміхнувся у відповідь; схвально посміхнувся.

Перехідне дієслово може вживатися як неперехідне для позначення якоїсь якості людини чи вміння або звички робити щось (тут англійська та українська мови мають прямі відповідники):

The children *drink* milk / He never *drinks* / They won't find jobs until they stop *drinking*; Susan *married* Ed / such people usually never *marry*.

діти *п'ють* молоко / її чоловік *п'є*; вона гарно *малює*, вона *шиє* / *вишиває* / *пече* / *співає*.

Нарешті, є такі випадки, коли дієслово перехідне має значні відмінності від неперехідного:

to attend a lecture; to attend church / to attend to a sick person, to attend to one's work,

Mix some salt into the flour; *to mix v. i.* - to come or cause to come into association socially. Pauline has never *mixed* well

to obtain v. t. - to get, to acquire: *to obtain permission; to obtain a better income*

to obtain vi. to be prevalent, customary, or in vogue; prevail:

the morals that *obtained* in Rome.

В українській мові: N + *ставати* (чоловік став на ноги) - приймати вертикальне положення, а *ставати* + Adj - (небо стало синім) = робитися.

Дистрибутивний аналіз актуальніший для вивчення семантики англійського слова, яке може суттєво відрізнятися від аналогічного українського слова. Можна сказати, що фактично значення англійського слова значною мірою залежить від його дистрибуції, в той час як українське більш самодостатнє і лише в окремих випадках його значення може залежати від оточення.

У порівняльній лексикології дистрибутивний аналіз допомагає визначити контекстуальне значення слова залежно від його сполучуваності. Наприклад, англійські іменники із суфіксом *-er* мають в українській мові суфіксальні аналоги: *reader, runner, writer* - *читач, бігун, письменник*. Та у

дистрибуції V + Adj + N-er еквівалентом іменника здебільшого буде дієслівна парафраза, тоді як без прикметника ті ж самі іменники можуть мати суфіксальний аналог в українській мові:

Judy, who was always a *slow eater*, stuffed her toast into her mouth (Howard) Джуді, яка завжди їла дуже повільно.

She was a *heavy smoker* until the last two years of her life, and the emphysema was very bad. (King) - вона багато палила.

Аналіз за безпосередніми складниками - це аналіз слова шляхом його репрезентації як ієрархії вкладених один в одного елементів, що утворюють певну структуру. При цьому у слові слід вичленити мінімальну двочленну пару морфем, що мають значення.

Наприклад, у випадку слова *nongovernmental* ми спочатку виділяємо два компоненти: *non /-governmental*, оскільки воно утворене не від слова *non-government*, згодом *government/al*, і, нарешті *govern/ment*. Або: *ungentlemanly* -> *un/gentlemanly* -> *gentleman/ly* -> *gentle/man*.

Приклади аналізу українських слів: *незвичайний* -> *не/звичайний* -> *звичай/ний*, *проти/ракет/н/ий*; *без/по/серед/н/ий* ..., свідчать про те, що в українському словотворі використовується значно більша кількість зв'язаних морфем, набагато частіше нове слово утворюється додаванням суфіксів і префіксів одночасно, тоді як в англійській мові легше вичленити чисто суфіксальні або префіксальні деривати.

Аналіз за безпосередніми складниками вказує на зв'язок морфем у слові, визначає напрямок словотворення та допомагає визначити значення новоутворень, якщо вони є okazіоналізмами та неологізмами. Цікаво, що у багатьох випадках хибної етимології причиною похибки є неправильно проведений поділ на безпосередні складники. Слово *hamburger* має складики: *hamburg/er*, тобто гамбурзький бутерброд. Подальший хибний поділ виділив морфему *ham/burg/er* якої, фактично, у слові не було, звідки нонс-морфема *burger* набула значення "булочка для бутерброда", і

з'являються нові різновиди *cheeseburger, fishbufger* тощо. Те ж саме можна спостерігати і з поширенням морфем - *holic - workaholic,shopoholic*; слово *alcoholic* хибно поділено на морфемі *aico+holic* замість *alcohol+ic*, і *holic* стало синонімом слова *addict*.

У контрастивному дослідженні мов аналіз виявить суттєву різницю у морфемному складі українських та англійських слів - здебільшого у тому, що англійські слова розкладаються на значно більшу кількість вільних, незв'язаних морфем, ніж українські, де словотвір базується на утворенні нових слів із морфем зв'язаних.

Порівняймо:

англ.: teach/er; drunk/ard; old/ie; detain/ee; in/come; mis/take; child/less; joy/ful; un/happy; dis/honest; im/prison; bc/little; en/large; dis/charge mi protect ed; law/ful/ness; un/come/ly; dis/agree/ment; un/attract/ive

без/совіс/ний; не/роз/суд/лив/ий; за/турк/ан/ий; роз/важ/ливий; ні/куди/ш/ній; без/перспектив/ний; без/пом/іч/ний; не/гід/ник; зрад/ник; с/пад/ко/єм/ець; за/прод/ан/ець.

Аналіз за безпосередніми складниками допомагає виявити морфологічну мотивацію слова, продуктивність морфем, що утворюють це слово, виявити закономірності, що лежать в основі творення нових слів у кожній окремій з порівнюваних мов. Особливо він важливий, коли аналізується неологізм (нове слово) чи okazіonalіzm (авторське слово, утворене поєднанням продуктивних морфем).

Для прикладу розглянемо кілька випадків в англійській мові:

payee bank: pay/ee pay = give money; -ee - suffix indicating a person who is the recipient of an action bank into which the payment should be directed (банк-отримувач платежу)

A balding, thin, *storklike* man in a pinstripe suit (Crichton). *stork/like* = looking like a stork (схожий на журавля).

Директор енергетичних програм Центру ім. Разумкова Володимир Саприкін у коментарі "УМ" сказав, що теоретично *підписанти* угоди можуть її розірвати за вказівкою суду (УМ, 04.06)

під/пис/ант/и від *підпис-уваги* + *-ант*, суфікс, що позначає особу, яка виконує якусь дію - *практикант* тощо. Отже *підписант* = *той, хто підписався*.

Отже, аналіз за безпосередніми складниками однаково плідний і для української, і для англійської мови для семантизації (визначення іначень) слів, що не увійшли до словника.

Компонентний аналіз – це метод лінгвістичного аналізу лексичних одиниць, що полягає у розкладанні лексичного значення на мінімальні семантичні складники (семи) та у репрезентації лексичного значення як семної структури. В основу цього аналізу покладено гіпотезу про те, що значення лексичних одиниць складаються з сем, і що словник можна описати з допомогою обмеженої кількості сем, але процедура вичленування досить суперечлива. Мовна інтуїція, що має слугувати критерієм такого процесу - явище суб'єктивне, а формальний метод, спроба конструювання алгоритму визначення сем так чи інакше мусить базуватися на вже зроблених словникових визначеннях. І все ж спостереження за великою кількістю визначень, близькоспоріднених слів дають підстави стверджувати, що таку процедуру встановити можна. Відомі класичні приклади компонентного аналізу починалися з дослідження лексики, що позначає родинні зв'язки.

Приклад компонентного аналізу слова: *bachelor* - (*фізичний об'єкт*)(*живий*) (*людина*) (*чоловік*) і (*дорослий*) (*той, що ніколи не одружувався*).

Водночас, є іще два: (*фізичний об'єкт*)(*живий*) (*людина*) (*чоловік*) (*той, хто має академічний ступінь після перших чотирьох курсів коледжу*) (*фізичний об'єкт*)(*живий*) (*людина*) (*чоловік*)(*лицар, що служив під штандартом іншого лицаря*).

Можемо дати приклади ще кількох слів:

father (фізичний об'єкт) (живий) (людина) (чоловік) (той, хто має хоча б одну дитину)

свекор (фізичний об'єкт) (живий) (людина) (чоловік) (той, хто має одруженого сина) (по відношенню до дружини сина).

Із позицій компонентного аналізу вивчаються семантичні поля, синонімічні ряди. Семантичне поле - це група слів, що мають у своєму складі спільні семантичні ознаки і водночас розрізняються хоча б за однією ознакою. У семантичному полі виділяється спільна, об'єднуюча ознака - що виражається лексемою з певним узагальнюючим значенням, її називають архілексемою. Наприклад, для дієслів руху це пересування у просторі (*go, walk, run, slide, fly, crawl, swim*) (йти, їхати, повзти, летіти, пливати) *move* та *рухатися*, а далі можна визначити і диференційні ознаки, що будуть такими: "швидкість", "спосіб", "середовище, де здійснюється рух".

walk (рухатися) (щодо живої істоти) (по землі) (пересуваючи ноги)
плентатися (рухатися) (щодо живої істоти) (по землі) (пересуваючи ноги)
(повільно, через силу) та (рухатися) (щодо живої істоти) (по землі)
(пересуваючи ноги) (неохоче).

У контрастивному вивченні лексики дуже важливо звертати увагу якраз на ці диференційні ознаки. Часто буває, що за наявності всіх інших спільних сем тільки одна стане підставою для вживання при перекладі архілексеми, лексеми більш загальної з додаванням уточнення (в разі його релевантності) або при наявності достатнього контексту перекладач вдається до звуження значення (*his father-in-law* - його теща; *her father-in-law* - її свекор).

Якщо ж одна з диференційних ознак відсутня у мові перекладу, а в мові оригіналу вона є ключовою, це може призвести до неперекладності

swim (to move) (in water) (by movements of the limbs, fins, tail, etc.)
плавати (на воді) (пересуватися) (з допомогою рухів кінцівок) (на воді)
(триматися) (на поверхні) (внаслідок меншої питомої ваги).

Отже, *пливе човен, води повен та глянь, як красиво плвуть - он ті у смугастих купальниках* матимуть різні еквіваленти в англійській мові

Для чого потрібен компонентний аналіз? Словникові визначення слова, що стоять першими не завжди дадуть адекватний перекладацький еквівалент. Сему, якої не вистачає у слові мови перекладу, треба обов'язково компенсувати додатковими лексичними елементами.

Ще один із структурних методів дослідження мови - **трансформаційний аналіз**. Його сутність полягає у тому, що мовна одиниця будь-якого рівня змінюється на іншу без зміни змісту. У нашому випадку ми можемо говорити, що певні слова чи вирази шляхом трансформації можуть виявляти значення, що не мають формального вираження. Так, наприклад, *to give help - to help; to receive help - to be helped*. Значення активного чи пасивного стану у словосполученнях явно не виражені, та трансформації їх виявляють: *надавати допомогу - отримувати допомогу*.

Трансформаційний аналіз плідно використовується для виявлення семантичних зв'язків між компонентами складного слова; він дасть повну картину можливих значень похідних слів тоді, коли здається, що суфікс чи префікс може бути багатозначним, або у випадку омонімічних морфем.

heartache - heart aches (відношення між частинами складного слова: підмет - присудок)

sunray - ray of the sun (відношення родового відмінка)

steamboat - boat set in motion by steam (з допомогою чого приводиться у рух) etc.

Так само трансформаційно можна визначити значення, скажімо, суфікса *-ник* у таких словах і виділити, з одного боку, кілька значень одного суфікса га його омонім.

болільник - той, хто уболіває

спільник - той, хто діє спільно з кимсь у незаконній справі

здирник - той, хто здирає, вимагає шляхом примусу і погроз

супутник - той, хто йде разом

могильник - сховище чогось шкідливого, непотрібного,
відпрацьованого

ливарник - той, хто відливає металеві вироби

Питання для самоперевірки:

1. Що вивчає наука лексикологія?
2. Що є предметом вивчення описової лексикології?
3. Який предмет вивчення історичної лексикології?
4. Що вивчає порівняльна (контрастивна) лексикологія?
5. Що таке слово та еквівалент слова?
6. Наведіть приклади еквівалентів слова.
7. Охарактеризуйте слово з точки зору його внутрішньої та зовнішньої структури.
8. Що вивчає етимологія?
9. Охарактеризуйте розвиток, історичні умови та особливості становлення літературної норми англійської та українсько мов.
10. Які методи лінгвістичного аналізу використовуються при контрастивному вивченні лексики?
11. В чому полягає суть дистрибутивного аналізу?
12. Наведіть приклади аналізу за безпосередніми складниками.
13. В яких випадках доцільно проводити трансформаційний аналіз?
14. Яка гіпотеза покладена в основу компонентного аналізу? В чому полягає її суб'єктивізм?
15. Для чого потрібен компонентний аналіз?

Література:

Основна:

1. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка. Учебн.пособие. – М., Флинта: Наука, 2012.
2. Верба Л.Г. Порівняльної лексикології англійської та української мов. – Вінниця: Нова Книга, 2008.
1. Елисеева В.В. Лексикология английского языка. Учебник. – СПб.: СПбГУ, 2003.

Додаткова:

4. Філон М.І., Хомік О.Є. Сучасна українська мова. Лексикологія. Частина Навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів.– Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010.
5. Супрун А.Е. Методы изучения лексики. Минск: Изд-во БГУ, 1975.
6. Галаева А. В. Структурные и когнитивные методы исследования лексических инноваций / А. В. Галаева // Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Мовознавство. - 2011. - Т. 19, Вип. 17(3). - С. 23-30.

Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vdumo_2011_19_17\(3\)_7.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vdumo_2011_19_17(3)_7.pdf).